

Arbete – rättighet, skyldighet eller säkerhet?

– en diskursanalys kring diskussionen om arbete och
integration

Abstract

This thesis investigates how employment as a concept is used in the discussions about integration policy. With the supposition that employment is regarded as one of the most important factors of integration, it studies the arguments that endorse this supposition in texts on integration policies. Using the discourse theory of Laclau and Mouffe, I discern three different discourses that can explain how employment is used in the arguments in the integration policy. The first, “the rights discourse” views employment as a right to immigrants. The second, “the liability discourse” sees employment as a liability of the immigrants. The last one, rarely figured in the texts, is “the security discourse” which argues that employment among immigrants is needed because unemployment increases the risk of a conflict between immigrants and Swedes. The conclusion is that employment is viewed as both a right and a liability because none of the two main discourses dominate the debate.

Keywords: integration, politik, arbete, diskurs, Laclau Mouffe

Characters: 68 637

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Problemformulering och syfte	1
1.2	Material.....	3
1.3	Avgränsning	4
1.4	Disposition.....	4
2	”Allt är diskurs”.....	5
2.1	Diskursbegreppet.....	6
2.2	Antagonism, makt och politik	7
3	Metod.....	10
3.1	Diskursanalys	10
4	Integrationspolitiken och arbete i Sverige	13
4.1	Invandrapolitik blir integrationspolitik	13
4.2	Arbete och integration	14
5	Diskursanalys av diskussionen om arbete och integration	15
5.1	Arbete som rättighet, skyldighet och säkerhet	16
5.1.1	Rättighetsdiskursen.....	16
5.1.2	Skyldighetsdiskursen.....	18
5.1.3	Säkerhetsdiskursen	20
5.2	Antagonism, hegemoni och makt.....	23
6	Slutsats	26
7	Referenser	28
7.1	Primärmaterial	28
7.2	Sekundärmaterial.....	29

1 Introduktion

Få skulle nog ifrågasätta att arbete är en viktig faktor för integration. När man tittar på argument i integrationspolitiken för arbetsmarknadsinsatser framhävs ofta den resurs som invandrare i arbete kan utgöra för den svenska ekonomin. Det argumenteras också för att invandrare har rätten till ett arbete för att kunna må bra och anpassa sig till det svenska samhället. Denna diskussion fick mig att fundera över om det finns olika sätt att argumentera för arbetets vikt för integrationen och vad detta skulle kunna få för konsekvenser för integrationspolitiken.

1.1 Problemformulering och syfte

Perioden mellan 1950-talet till 1970-talet kännetecknas av en stark ekonomisk konjunktur där de överordnade målen var full sysselsättning och en välfärdsexpansiv politik. Detta gjorde att arbetskraftsefterfrågan inte kunde mättas med det arbetskraftsutbud som redan fanns i Sverige, vilket gjorde att invandringen till Sverige präglades av arbetskraftsinvandring. Personer med utländsk bakgrund hade under denna period inga större problem att komma in på arbetsmarknaden. Under 1980-talet och 1990-talet ökade arbetslösheten bland invandrare och idag är en större andel personer med utländsk bakgrund arbetslösa än personer med svensk bakgrund (SOU 2006:60 s. 12-13). Från att invandrare under 1960-talet hade fem procent högre sysselsättningsgrad än infödda svenskar, har de under 2000-talet haft 30 procent lägre sysselsättningsgrad (SOU 2004:21 s. 19, SOU 2005:56 s. 256). Arbetslösheten bland invandrare får numera stor uppmärksamhet i diskussionen om integrationspolitiken. De flesta hävdar att bristen på sysselsättning bland invandrare är ett hinder för integration i det svenska samhället. Det problem denna uppsats kommer att utgå från är hur diskussionen kring integrationspolitiken förs. Fokus i denna uppsats ligger på att studera arbetes roll i denna diskussion. Detta görs på grundval av att en ökad sysselsättning bland invandrare utgör en stor del av integrationspolitiska åtgärder, och av att arbetslösheten bland invandrare ses som ett av de största problemen för en lyckad integration. Den frågeställning uppsatsen utgår från lyder:

På vilket sätt betonas arbetet i integrationspolitiken?

Frågeställningen är kumulativ; det finns många undersökningar om den svenska integrationspolitiken men jag tror att genom att fokusera på begreppet *arbete* kunna bidra med ytterligare förståelse kring integration på arbetsmarknaden. Eftersom integration och arbetsmarknad är ämnen som berör de flesta

människorna i samhället, och dessutom är viktigt ur ett socialt, ekonomiskt och politiskt perspektiv har problemområdet också relevans för omvärlden.

Min strategi för att svara på frågeställningen är att genomföra en textanalys av primärmaterial för att få en förståelse för hur arbete betonas i integrationspolitiken. Här kommer Laclau och Mouffes diskursteori att appliceras som teori och metod på texter som behandlar integrationspolitik i Sverige.

Syftet med denna studie är att genom att kartlägga de diskurser kring arbete och integrationspolitik som finns i det studerade materialet, få en förståelse för hur arbete används i diskussionen om integrationspolitik. Synliggörandet av diskurser har betydelse eftersom man då kan se att beroende på vilken eller vilka diskurser som dominerar, kan föreställningen om hur integrationspolitiken ska utformas se ut på olika sätt. Min ambition är att efter identifieringen av diskurserna föra en diskussion kring deras betydelse för integrationspolitiken.

Studien kommer att utgå från antagandet att arbete ses som en av de viktigaste åtgärderna för ökad integration. Vad som legitimerar detta antagande är att det i det analyserade materialet inte förekommer något egentligt ifrågasättande huruvida arbete är en av de viktigaste faktorerna för integration. I mycket av materialet har jag hittat citat liknande ”Att få fler i arbete och att bryta utanförskapet tillhör det mest centrala i integrationspolitiken” (proposition 2009/10:60 s. 24) eller ”all historisk erfarenhet säger att det är via riktiga arbeten som vägen till ett någorlunda välintegrerat samhälle går” (Östman 2004). Jag är medveten om att detta antagande är problematiskt. Det behöver inte vara självklart att arbete är en viktig faktor för integration. I ett inlägg i Dagens Nyheter ifrågasätter exempelvis Kamali synen att det bara behövs ett arbete för att integreras (Kamali 2006). I det material jag studerat har jag dock inte stött på liknande åsikter och därmed ser jag antagandet som legitimt. Något som är viktigt att poängtera här är att studien inte kommer att värdera huruvida arbete är bättre än någon annan åtgärd. Det kan inte förnekas att andra åtgärder som exempelvis utbildning i svenska också är en viktig del av integrationspolitiken. I mycket av materialet hittas dock argument liknande det som Karlsson (2002) för: ”Arbete är nyckeln till integration. Arbete ger försörjning, möjlighet att träna det nya språket, social samvaro och gemenskap.” Sådana här citat visar att man ibland ser arbete som en förutsättning för att andra faktorer för integration ska finnas.

En annan intressant utgångspunkt hade varit att ställa sig frågan varför arbete betonas i integrationspolitiken. Då hade analysen av material fått vidgats något för att undersöka hur arbete bedöms i förhållandet till andra integrationspolitiska åtgärder. Anledningen till att jag istället valt att fokusera på hur arbete betonas, är att en sådan utgångspunkt möjliggör att närmre undersöka vad argumentationen bygger på. Hade jag velat ta reda på varför, hade det varit nödvändigt att se hur arbete jämförs med andra åtgärder. Jag tror att en sådan jämförelse hade gjorts på bekostnad av den kartläggning av diskurserna kring integrationspolitik och arbete som görs, som möjliggör diskussionen om integrationspolitiken.

1.2 Material

En fördel med att göra en diskursanalys är att studiens material behandlas som en helhet. I vissa delar av materialet kan det vara lättare att urskilja diskurserna än i andra delar. Alla delar tillhör den samlade helheten och är diskursivt och kontextuellt knuten till den (Bergström – Boréus 2005 s.10). Detta innebär att jag kan göra en analys i en del av materialet som också blir representativ i de andra delarna, såväl som i helheten.

Det primärmaterial jag använt mig av för att urskilja de olika diskurserna består av fem statliga utredningar av integrationspolitiken. För att studera hur den aktuella diskursen kring arbete och integration ser ut har texter om den nuvarande regeringen och riksdagens behandling av dessa ämnen också varit en bra utgångspunkt. Till dessa texter hör cirka femton interpellationer, motioner och protokoll. Valet att studera dessa texter grundas i synen att de har en legitimerande kraft då de främst består av offentliga uttalanden från forskare och folkvalda politiker. Utdrag från media under den studerade perioden har också gett en bra bild av hur diskussionen om integration ser ut. Här har ledarsidor och debattartiklar som behandlat frågan om integration från de två största svenska morgontidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet använts. Totalt består dessa av cirka 50 artiklar och ledare. Anledningen till att också inkludera media är att det är mer kommunicerande med folket, till skillnad från statliga utredningar och riksdagsprotokoll. Därmed kan man visa hur den allmänna synen på integrationspolitik ser ut. Det är svårt att tänka sig att politiker skulle skriva något i en debattartikel som de visste inte skulle uppskattas av större delen av väljarkåren. Därmed tycker jag mig ha funnit en källa som också kan spegla människors tankar om integration och arbete. Att jag bara studerat media genom två morgontidningar kan återkopplas till att jag ser en del av ett material som en del av en helhet. Därför torde de diskurser jag hittat i detta material även vara representativt i andra delar av media.

Olika partiprogram hade också kunnat studeras för att undersöka huruvida det råder någon skillnad mellan partierna om arbetets vikt för integration. Eftersom jag inte såg någon partipolitisk skillnad när jag studerade protokoll från riksdagen eller utdrag från media, hade en sådan typ av studie troligtvis inte gett något tydligt resultat. Det rådde heller inte någon skillnad i argumentationen om innehållet i integrationspolitiken, politikerna verkar vara relativt överens om hur man ska uppnå en ökad integration och därför har jag valt att utesluta en jämförelse mellan partiprogrammen.

Det teoretiska materialet är hämtat främst från upphovsmännen av teorierna. Laclau och Mouffes *Hegemoni och den socialistiska strategin* (2008) har varit en viktig källa för att förstå deras diskursteori och inledningsvis var Winther Jørgensen och Phillips bok om diskursanalys bra för att få en grundförståelse för diskursteorin. Vidare är sekundärmaterialet om integrationspolitik och arbete hämtat från bland annat Demker, (2003) och Hansen (2001).

Jag vill uppmärksamma läsaren om att jag använder två statliga utredningar som inte ingår i det analyserade materialet och därmed hör till sekundärmaterialet.

Det rör sig om Boréus (2006:52) som jag tillämpat som en teoretisk källa och Lappalainen (2005:56) som har gett mig en bild av bakgrunden till integrationspolitiken i Sverige.

1.3 Avgränsning

Texterna som analyserats sträcker sig från 1997 fram till idag. Denna tidsavgränsning motiveras med att det först 1997 började pratas om *integrationspolitik* när beslut om nya riktlinjer fattades för *invandrarpolitiken* (som det tidigare benämndes). Dessa riktlinjers utgångspunkt var att alla skulle ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk bakgrund. Det integrationspolitiska arbetets centrala delar bestod av att ge lika förutsättningar för alla att försörja sig själva och delta i samhället (SOU 2003:17). Den nya fokuseringen som ställdes på invandrades egenförsörjning och på deras lika rättigheter och skyldigheter, gör att det först och främst blir intressant att studera materialet från denna tidpunkt.

Studien är begränsad till att bara analysera vad som sägs om arbetets roll i integrationspolitiken. Det har alltså inte studerats hur diskussionen kring olika åtgärder för att få in invandrare på arbetsmarknaden ser ut, eller hur arbetsinsatser ska finansieras eller organiseras, eftersom detta inte är relevant för att svara på min frågeställning. Andra möjliga åtgärder för en ökad integration är utbildning i svenska, stöd till tidningar och litteratur på andra språk, och bostadsplanering. Eftersom studien inte ämnar göra någon jämförelse med hur andra typer av åtgärder värderas kommer de därför inte ges något ytterligare utrymme i uppsatsen.

1.4 Disposition

I kapitel två presenteras Laclau och Mouffes diskursteori där vikten läggs vid att försöka förklara diskursbegreppet samt hur kampen mellan olika diskurser kan te sig. Där kommer också flera begrepp förklaras som kommer att utgöra en viktig del av analysen. I kapitel tre redogörs för vilken metod som analysen utgått från. Kapitel fyra innehåller en beskrivning av integrationspolitikens utveckling och hur förhållandet mellan arbete och integration tidigare sett ut. Analysdelen i kapitel fem inleds med en kartläggning av de diskurser som identifierats i materialet. Därpå följer en diskussion om olika identitetskonstruktioner och hur makt kan urskönjas mellan de olika diskurserna. I uppsatsens avslutande kapitel presenteras slutsatserna och förslag på vidare forskning ges.

2 ”Allt är diskurs”

För många är *diskurs* ett svårfångat begrepp och för att redan inledningsvis klargöra vad begreppet syftar på i denna uppsats, ansluter jag mig till Winther Jørgensen och Philips definition. Ordet diskurs innehåller en idé om att språket är strukturerat så att våra utsagor följer ett mönster när vi agerar i olika sociala situationer och ”diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen – Philips 2000 s. 7). Förenklat kan man säga att diskurser sätter gränser för vad vi kan säga, tänka och göra. Diskursanalysen i sin tur, är egentligen en beteckning på olika typer av teorier som härstammar från lingvistiska, poststrukturalistiska, marxistiska och kritiska teorier och används inom skilda discipliner. Den kan kortfattas beskrivas som en studie av samhällsfenomen där språket är centralt och bidrar till att forma verkligheten (Bergström – Boréus 2005 s. 305).

Denna studie ämnar uppnå en förståelse för hur arbete betonas i diskussionen om integrationspolitik. Enligt Bergström och Boréus (2000 s. 235ff) lämpar sig diskursanalys särskilt väl till att hitta föreställningar om fenomen och förekommandet av motsättningar eller konsensus i diskussioner. Det är just föreställningarna om hur arbete kan leda till ökad integration som jag kommer att behöva identifiera för att se hur arbete används i diskussionen. Påträffas också motsättningar mellan diskurserna kan skillnaderna mellan hur diskurserna betonar arbete undersökas. Jag ansluter mig även till de teoretiska föreställningarna som karakteriserar diskursanalyser. Språket ses som konstruerande för vad vi tänker och vad vi gör (Bergström – Boréus 2005 s. 326) och då uppkommer det ett sätt att se på den studie jag gör av integrationspolitiken. Hur arbete betonas i integrationspolitiken kan då ses som konstituerande för hur vi ser på integration och arbete, vilket i sin tur avgör hur vi väljer att utforma integrationspolitiska åtgärder. Diskursanalyser är ointresserade av aktörers roll och deras bakomliggande motiv (ibid. s. 328), vilket jag heller inte har ambitionen att studera, eftersom fokus är riktat mot att urskilja vilka föreställningar som finns om arbete och integration. Fokuseringen på makt som präglar diskursanalysen (ibid. s. 328) är också väsentlig för min studie. Jag vill se hur makt fördelas genom hur mening ges åt integrationspolitiken och arbete. Hade en annan teori valts för att genomföra denna studie, hade jag behövt återkallat dessa föreställningar som jag anser vara betydande för att genomföra min analys.

Denna uppsats utgår från Laclau och Mouffes diskursteori som även används som metod (se kapitel 3). Laclau och Mouffe fokuserar på den politiska dimensionen av samhället (Laclau – Mouffe 2008 s. 24-25) vilket gör att deras teori är väl tillämpbar på min studie av integrationspolitiken. Vad jag även finner intressant med diskursteorin är deras sätt att identifiera diskurser och deras fokusering på kamp om begrepp och betydelsebildning. Diskursteorin är en kritisk

utveckling av den marxistiska teorin och vänder sig mot synen att objekt har en mening i sig. De erkänner objektens existens men opponerar sig mot att de skulle ha någon inneboende mening (ibid. s. 24-25, 161). Objektens mening förklaras istället av diskursbegreppet.

2.1 Diskursbegreppet

Som nämnts ovan används diskursbegreppet inom många traditioner och har flera olika inriktningar. Diskursteorins diskursbegrepp utgör en väsentlig del av den analys som genomförs eftersom den identifierar olika diskurser som skapar föreställningar om integrationspolitiken. Diskursbegreppets innebörd i diskursteorin kan anses vara lite svårbegriplig. För att förstå den teoretiska strukturen av diskursbegreppet redogörs nedan för teorins mindre beståndsdelar som bygger upp strukturen.

En av dessa beståndsdelar är *artikulering* som är en central del av strukturen och är den praktik där mening och innebörd av exempelvis objekt och identiteter formuleras och uttrycks. Mening ges just för att det uttrycks. Artikulering länkar ihop olika beståndsdelar till en helhet som på det sättet ges en större mening än vad beståndsdelarna hade var för sig. Artikuleringarna är en förutsättning för att en diskurs ska finnas, och begreppet i sig en förutsättning för att Laclau och Mouffe ska kunna förklara diskurserna teoretiskt (Laclau – Mouffe 2008 s. 157-158). I uppsatsen kommer artikuleringar som formar de integrationspolitiska diskurserna att analyseras.

Inom detta resonemang kommer vi att kalla varje praktik som etablerar en relation mellan element på ett sätt som gör att deras identitet förändras som ett resultat av den artikulatoriska praktiken för *artikulering*. De differentiella positionerna, i den mån som de framstår som artikulerade inom en diskurs, kommer vi att kalla *moment*. Däremot kommer vi att kalla varje differens som inte är diskursivt artikulerad för *element*.

Citatet är hämtat från Laclau och Mouffes *Hegemonin och den socialistiska strategin* (2008 s. 157-158) och kräver ett visst förtydligande. Artikulering kan också förklaras som etablerandet av en relation mellan olika *tecken* (med tecken menas en terms namn och dess innehåll) så att tecknens innebörd förändras. Tecken kan bestå av flera sammanhängande ord och i diskursteorin även vara bilder eller praktik (ibid. s. 168). Denna relation mellan diskursens tecken kallas för *differens*. När ett tecken genom artikulation har fått en viss differentiell position kallas tecknet för *moment* och har därmed fått sin mening uttryckt och positionerad. Det finns också tecken som inte slutgiltigt blivit positionerade i diskursen och dessa kallas för *element*. Element kan med andra ord ses vara ett tecken som har flera möjliga betydelser medan momentets mening delvis är fastställt. Till dessa beståndsdelar kan ytterligare ett tecken infogas som kallas *nodalpunkt*. Nodalpunkten är ett privilegierat moment i diskursen och fungerar som en knypunkt dit alla andra teckens differentierade positioner relateras och som därmed binder samman mening av olika delar i en diskurs (ibid. s. 168). De

olika tecknen presenterade ovan kommer att användas som analytiska verktyg i diskursanalysen av integrationspolitiken (se kapitel 3). Lite förenklat kan man säga att en diskurs utgörs av nodalpunkter, moment och element. En diskurs betydelse och mening kan förstås genom att se vilka moment och element som kopplas till de centrala tecknen, nodalpunkterna. Genom en identifiering av olika teckens funktioner kan man tydligt se vad som utgör en diskurs och vilka föreställningar den bär med sig om ett visst fenomen.

Med diskursens mindre beståndsdelar definierade blir det lättare att förstå diskursbegreppets innebörd i diskursteorin. Laclau och Mouffe ser diskursbegreppet som en struktur av artikulerad mening (Laclau – Mouffe 2008 s. 158). En diskurs inrättas när, genom artikuleringar, alla tecken har blivit fastställda moment via uteslutning av alla andra möjliga betydelser som tecknen kan ha, och alla andra möjliga sätt som de kan vara kopplade till varandra (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 33). Dock är tecknens betydelse aldrig bestående; även om diskursen stänger ute vissa betydelser är de ändå utsatta för förändring. Olika diskurser kan inom samma område föra en kamp om hur man definierar verkligheten och vilken betydelse ett begrepp eller sociala identiteter kan ha (ibid. s. 54). Rent tekniskt kan detta beskrivas som att elementens förvandling till moment aldrig är fullständig (Laclau – Mouffe 2008 s. 159). Diskursens innebörd kan förändras vilket innebär att momenten kan bytas ut och bli ersatta av andra. De andra möjliga innebörderna av elementen som förkastats genom artikuleringen försvinner aldrig helt utan hamnar i det som Laclau och Mouffe kallar det *diskursiva fältet* (ibid. s. 166). I det diskursiva fältet finns alltså alla andra möjliga meningar som uteslutits ur diskursen då element övergår till att bli moment och dessa hotar den instabila mening som en diskurs är. Det finns alltid en risk för att ett moment åter kan bli ett element med flera möjliga meningar (ibid. s. 169). Jag tolkar det som att just denna instabilitet är det som möjliggör en diskussion om varför arbete är viktigt för integrationen.

Som sades inledningsvis förnekar inte Laclau och Mouffe objektens existens, men hävdar att objekten inte har en mening i sig. Mening är något som appliceras på objekten när man talar om dem genom diskursiva artikulationer. Objektets *existens* kan finnas utan den diskursiva artikulationen men dess *mening* är alltid diskursiv. *Detta innebär att diskursbegreppet omfattar allt* (ibid. s. 154). All praktik är diskursiv: såväl texter, institutioner och objekt tillhör denna praktik. En arbetsförmedling är lika diskursiv som ett uttalande i en riksdagsdebatt. När allt är diskurs så kan även allt förklaras i diskursiva termer i en diskursteoretisk analys (ibid. s. 41). I denna studie består materialet endast av text men det är möjligt att diskursivt även studera tal, bilder och handlingar eftersom Laclau och Mouffe inte för någon ontologisk skillnad mellan objekt och praktik (ibid. s. 163).

2.2 Antagonism, makt och politik

En annan teoretisk utgångspunkt som jag har i analysen är *hegemonibegreppet* som är en struktur av mening. En hegemoni är en diskurs med tydliga gränser till

det diskursiva fältet (Torfing 1999 s. 101). Förenklat kan man definiera en hegemoni som en dominerande diskurs. De artikuleringar som upprätthåller och konstruerar en hegemoni kallas *hegemoniska praktiker*. Med dessa praktiker kan våra tankemässiga möjligheter reduceras så att det som sägs i den hegemoniska diskursen upplevs som sunt förnuft och ifrågasätts därmed inte. Hegemonier sätter med andra ord gränser för vad vi kan tänka, säga och göra (ibid. s. 101). Med hjälp av diskursteorins hegemonibegrepp kan vi därför studera meningsskapande som *makt*.

Laclau och Mouffe menar att hegemoni är en form av *politik* (Laclau – Mouffe 2008 s. 201). Detta kan förklaras som att politik formar samhället på ett visst sätt och därmed utesluter alla andra sätt; den sociala organisationen är ett resultat av motsvarande politiska processer (Winter Jørgensen – Phillips 2000 s. 43). Ett av villkoren för att hegemoni ska finnas är att en strid om elementens omvandling till moment äger rum. Detta sker genom att vissa artikulativa praktiker konfronteras med andra artikulationer. De element som är utsatta för ständig omdefiniering kallas *flytande signifikanter*. En annan förutsättning för hegemonier är att det finns en tydlig gränsdragning till det diskursiva yttre, det område där alla alternativa meningar och innebörder förpassats. Gränsdragningen görs genom *ekvivalenskedjor* som är då de olika tecknen, beståndsdelarna, i den hegemoniska diskursen förlorar sina differentiella positioner och istället definieras av en gemensam karaktär (Laclau – Mouffe 2008 s. 206). Denna gränsdragning är dock instabil. Det är instabiliteten som möjliggör artikuleringarnas kamp om de flytande signifikanternas mening (ibid. s. 208).

Ett begrepp som Laclau och Mouffe också använder sig av är *antagonism*. Med detta menas att det finns en konflikt mellan olika identiteter eller diskurser. Om en individ har två identiteter med ett antagonistiskt förhållande innebär det att individen sätts i en situation där han genom en identitet borde handla på ett visst sätt som inte är förenligt med den andra identiteten. Finns det en antagonism kan dessa lösas upp genom en *hegemonisk intervention* som gör att ena identiteten undertrycks av den andra. På detta sätt kan den hegemoniska interventionen göra att en diskurs dominerar där det tidigare rådde konflikt med andra diskurser. Bara för att man har olika identiteter behöver de dock inte ställas i ett antagonistiskt förhållande till varandra (Winter Jørgensen – Phillips 2000 s. 55).

Anledningen till att jag valt just Laclau och Mouffes teori är att jag främst är intresserad av hur diskurserna konstitueras och definieras. En analys som utgått från Foucaults diskursanalys hade möjligen koncentrerats på integrationspolitiken genom ett historiskt perspektiv (Neumann 2003 s. 53). Då integrationspolitiken är relativt ny och stabil och de integrationspolitiska åtgärderna inte förändras nämnvärt de senaste decennierna (jfr. Dahlström 2003 s. 42ff), torde en analys ur ett historiskt perspektiv inte vara särskilt relevant för att svara på uppsatsens frågeställning. Vad som också gör att Laclau och Mouffe diskursteori lämpar sig bäst för denna studie är deras fokusering på kampen om olika tecken mellan olika diskurser. Genom att se vad det råder en kamp om, kan man se hur olika diskurser på olika sätt motiverar varför arbete är så viktigt för integrationen. Vad diskursteorin också kommer att tillföra min studie är att se huruvida det råder någon hegemoni. Om en hegemoni hittas kan det säga oss vad det är som gör att

vi uppfattar något som självklart och naturligt. Vidare kan begreppet artikulering användas genom att man ser varje text som en form av artikulering som därmed är med och skapar mening och innebörd av ett fenomen.

3 Metod

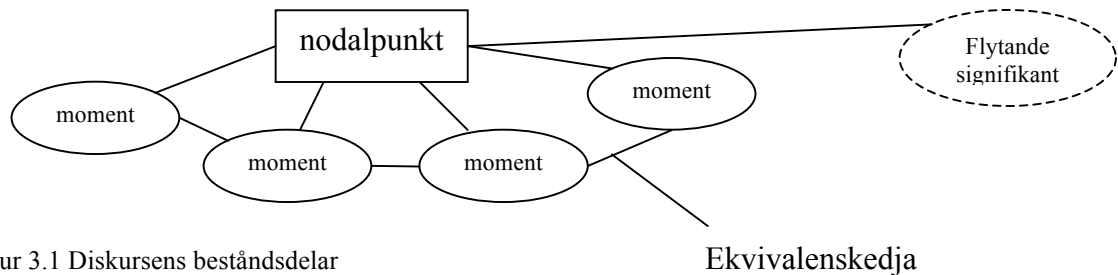
Metoden som använts för att besvara uppsatsens frågeställning grundas på Laclau och Mouffes diskursteori. Laclau och Mouffe ger inte någon egentlig metodologisk vägledning i hur man kan tillämpa diskursteorin som analysmodell. Jag sluter mig dock till dem (bland annat Winter Jørgensen och Phillips) som anser att det är möjligt att med hjälp av de begrepp som Laclau och Mouffe redogör för i sin teori, genomföra en diskursanalys av ett politiskt område. Vid en diskursanalys är det särskilt viktigt att metod och teori har samma syn på, och förståelse för verkligheten. Diskursanalysen måste baseras på samma teoretiska premisser som teorin (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 10). Därför finner jag det lämpligt att genomföra en diskursanalys baserat på Laclau och Mouffes diskursteori.

3.1 Diskursanalys

Olika tecken kan ha olika funktioner i en diskurs och det är genom att urskilja dessa funktioner som jag har kunnat identifiera de diskurser som finns i integrationspolitiken i ett konkret material (Bergström – Boréus 2005 s. 217). Begrepp som artikulering, nodalpunkt, moment och flytande signifikanter har använts som analytiska redskap. Inledningsvis har jag försökt att hitta konkreta uttryck i texterna som har kunnat identifieras som något typ av ovan nämnda begrepp. På detta sätt kan man se vilka betydelser de etablerar eller utesluter genom att sätta dem i förhållande till varandra. Eftersom jag ser varje text som en form av artikulation (se avsnitt 2.2), skapar texterna jag studerat mening innebörd av arbete och integration.

I analysen identifieras de centrala tecknen, nodalpunkterna, i de olika diskurserna. Detta görs för att se hur de förhåller sig till andra tecken i diskursen, och hur andra diskurser definierar dem. När man ser hur de kopplas till andra tecken, då särskilt moment, får man ett bra en bra bild av hur diskursen ser ut, och även vad som skiljer olika diskurser från varandra. Nodalpunkterna kan vara samma tecken i de olika diskurserna och kan på olika sätt utgöra en central del i varje diskurs. Jag har också försökt kartlägga de flytande signifikanterna, de tecken vars mening och betydelse det råder en kamp om att bestämma. Betydelsen av att hitta de flytande signifikanterna ligger i att de är tecken som definieras olika beroende på vilken diskurs som använder tecknet. Man kan då tydligare se vad som skiljer diskurserna åt. Innebörden av att hitta momenten (som är olika i varje diskurs) ligger i att man kan se vad som utgör och innefattar diskurserna. Figur 1

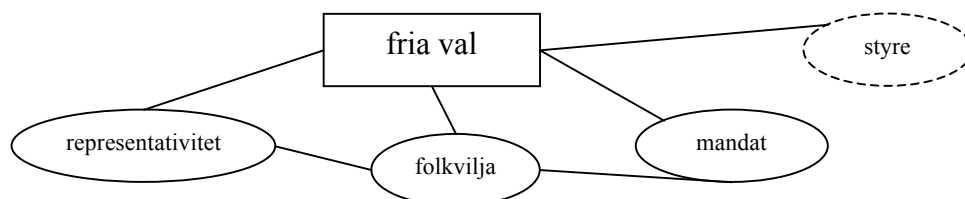
nedan illustrerar hur man kan tänka sig att en diskurs med dess beståndsdelar ser ut.

Figur 3.1 Diskursens beståndsdelar

Källa: Egen figur.

Ett väldigt förenklat exempel kan ges genom att se att olika diskurser har olika föreställningar om vad demokrati ska utgöra. En diskurs skulle då kunna kallas *valdiskurs* (inspiration till detta exempel har hämtats från Esaiasson 2003, Naurin 2003 och Amnå 2003). I figur 3.2 nedan är *fria val* nodalpunkten, det centrala tecknet dit moment och element är knutna. Momenten vars betydelse kan tänkas vara relativt stabila kan exempelvis vara *representativitet*, *folkvilja* och *mandat*. Det tecken det råder en kamp om att bestämma, den flytande signifikanten, är *styre*.

Figur 3.2 Exempel. ”Valdiskurs”

Källa: Egen figur.

Vad denna diskurs innebär är att man ser att demokratin utgörs av regelbundna val mellan konkurrerande representanter för att uppnå det centrala värdet folkvilja. Att styre utgör den flytande signifikanten innebär att det pågår en kamp med andra diskurser om att bestämma dess betydelse. En möjlig konkurrerande diskurs som skulle kunna kallas *deltagardiskurs* skulle också ha styre som flytande signifikant. Medan styre i valdiskursen skulle innebära ett styre av representanter som folket väljer, skulle deltagardiskursen definiera det som ett styre som ska utgå direkt från folket (genom exempelvis folkomröstningar). Så länge styre förblir en flytande signifikant är meningen och innebörden av ordet inte fastställt.

Sammanfattningsvis kan man säga att jag studerat materialet med den diskursteoretiska förståelsen för att sedan dekonstruera materialet metodologiskt med hjälp av ovan nämnda tecken. I analysdelen presenteras varje diskurs med en figur liknande figur 3.2 med olika nodalpunkter, moment och flytande signifikanter. Jag kommer att redogöra för funktionen av vissa av materialets

tecken och ge exempel på hur de tillsammans med andra tecken utgör diskurser. Den centrala delen är dock redogörelsen för de analytiska tolkningar jag gjort av materialet.

Viktigt att poängtera är att de diskurser som jag identifierar är analytiska konstruktioner som inte nödvändigtvis är det enda sättet att förstå de texter som studerats. Det är omöjligt att bortse från att den person som genomför analysen inverkar på resultatet och hur det presenteras. Här har jag haft stor hjälp av diskursteorins analytiska verktyg presenterade ovan som gör att man inledningsvis kan identifiera olika diskurser relativt intersubjektivt. Genom att urskilja olika tecken och deras funktioner utifrån det analyschema som nodalpunkt, moment och flytande signifikanter utgör, dekonstrueras diskurser mindre utifrån ens egna förutfattade meningar.

4 Integrationspolitiken och arbete i Sverige

En central förutsättning för att kunna genomföra en diskursanalys är att ha man har tillräcklig generell kunskap om det område som ska studeras (Neumann 2003 s. 47). Därför innehåller detta kapitel en beskrivning av hur integrationspolitiken utvecklats och hur integration och arbete tidigare kopplats ihop.

4.1 Invandrarpolitik blir integrationspolitik

Invandringen till Sverige kan egentligen inte sägas ha någon direkt startpunkt utan har förekommit i alla tider. Eftersom Sverige historiskt var ett fattigt land var invandringen liten fram till början av andra världskriget. Då började krigsflyktingar tas emot samtidigt som Sverige även fick ett växande behov av utländsk arbetskraft allt eftersom den svenska industrin utvecklades (Hansen 2001 s. 14-19). Ändra fram till 1980-talet dominerade arbetskraftsinvandringen då hela invandringskontexten förändrades och Sverige började ta emot fler flyktingar än arbetskraftsinvandrare (Demker 2003 s. 70). Enligt Lappalainen (SOU 2005:56) började begreppet integrationspolitik inte användas förrän 1997. Innan dess sades invandrarpolitik. Före 1968 ansågs det inte alls finnas något skäl till att utforma invandrarpolitik eftersom man trodde att de flesta arbetsinvandrare skulle flytta tillbaka till deras hemländer. Vidare fanns tanken att de invandrare som stannade kvar skulle assimileras. När man insåg att invandrare fick en allt svagare ställning i samhället började dock krav föras av fackföreningar på att det skulle utformas särskilda insatser för att integration i samhället. Ett riksdagsbeslut togs 1975 om nya målsättningar för hur invandrare skulle integreras och här ansågs inte längre att invandrare skulle assimileras, utan de skulle istället ha rätten att få behålla och utöva sin egen kultur. Fortfarande antogs att de flesta invandrare skulle flytta tillbaka och därför var det nödvändigt för dem att behålla så mycket av sin kultur som möjligt. Under 1990-talet kritiserades och ifrågasattes invandrarpolitiken och då utformades istället en integrationspolitik. Denna utgick från målen att alla människor i samhället skulle ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Inriktning ändrades och utgick från att invandringen var ett bestående och naturligt inslag i det svenska samhället. Istället för att rikta åtgärder mot den heterogena gruppen som invandrare utgör, skulle politiken styras mot att lägga insatser på individer. Därför började det talas om ”generella åtgärder” som skulle riktas mot alla individer, inte enbart invandrare (SOU 2005:56 s. 112).

4.2 Arbete och integration

Invandrare som kom till Sverige under 1950- och 1960-talet var som redan nämnt främst arbetskraftsinvandrare. De hade alltså inga större problem att komma in på arbetsmarknaden och få samma lön och ekonomiska standard som infödda svenskar med samma kvalifikationer (Bevelander 1999 s. 446). De invandrare som kommit till Sverige sen 1980-talet har däremot haft betydande svårigheter att få ett arbete (ibid. s. 454).

Enligt Ekberg (SOU 2004:21) tyder mycket på att integrationsinsatserna som gjordes under 1980-talet främst betonade social integration och arbetsmarknadsinsatser gjordes inte i någon större grad. Detta och Hela Sverige-strategin som innebar att invandrare blev placerade på platser i Sverige där det fanns gott om bostäder snarare än arbeten gjorde att invandrare distanserades från arbetsmarknaden (ibid. s. 282, Edin et al. 2004 s. 148-150). Samtidigt som arbetslösheten steg i Sverige under 1990-talet började man i svensk politik uttrycka oro för den bristande integreringen i det svenska samhället. Arbetslösheten sågs som det största hindret för invandrare att integreras och skulle leda till allvarliga ekonomiska och sociala problem för både den enskilde och samhället. Integrationsfrågan utvecklades snarare till en arbetsmarknadsfråga. Utan sysselsättning skulle invandrare hamna i ett bidragsberoende och känna sig uteslutna och diskriminerade (SOU 2003:17 s. 13-15). Arbetsmarknadsinsatserna initierades under 1970-talet och blev allt viktigare under 1990-talet (Hansen 2001 s. 52).

I en statlig utredning av Kristina Boréus undersöks huruvida det förekom diskriminering av invandrare och flyktingar i de svenska valrörelserna mellan åren 1998 till 2002. Hon kommer fram till att det i diskussionerna under valåren 1988, 1991 och 1994 främst diskuterades vilka som skulle få leva i Sverige och på vilka villkor. Under 1998, men främst 2002 riktades intresset mer åt frågor kring integration och hur invandrare skulle få ett arbete. Boréus framhäver att det gjordes en distansering av invandrare genom en tydlig åtskillnad mellan svenskar och invandrare. I många av beskrivningarna av skillnader mellan invandrare och svenskar talade man om att grupperna hade olika villkor, som att invandrare i högre grad var arbetslösa (SOU 2006:52 s. 162). I några av valrörelserna framkom det som Boréus kallar ”nyttoperspektivet” som innebär att man ska tillvarata invandrare som en arbetskraft och att de ses som en resurs för det svenska samhället. I vissa fall ifrågasattes detta perspektiv, man tyckte inte att en andledning till att ta in fler invandrare skulle vara för att de var en arbetskraft. I vissa fall användes det som ett argument för en generös flykting- och invandrapolitik (ibid. s. 172-173). Boréus visar också på att man talar om ett innan- och utanförskap då man främst syftar på huruvida man har ett arbete eller inte, eller om man har lärt sig svenska (ibid. s. 181).

Sammanfattningsvis kan vi alltså se att sysselsättningen bland invandrare har blivit en alltmer viktig del av integrationspolitiken och att integrationspolitiken numera utgår från de tre målen som säger att invandrare ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

5 Diskursanalys av diskussionen om arbete och integration

I det analyserade materialet kan tre olika diskurser kring arbetets vikt i den svenska integrationspolitiken urskiljas vilka benämns rättighetsdiskursen, skyldighetsdiskursen och säkerhetsdiskursen. De två första diskurserna har varit de mest centrala och har kunnat urskönjas ur allt material. Ofta förekommer de också i samma material som exemplet från en debattartikel (Reinfeldt et al. 2005) nedan visar.

Det yttersta målet är att var och en ska kunna växa som människa och ha möjlighet att förverkliga sina drömmar. Varje människa har samma rättigheter och skyldigheter.

Dessa diskurser går väl ihop med det mål för den svenska integrationspolitiken som formulerades 1997 som innebar att alla invandrare och flyktingar ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter som infödda svenskar. Viktigt att poängtera är att bara för att de är olika diskurser behöver det inte betyda att de som ger uttryck för en diskurs inte kan förhålla sig även till de andra diskurserna. Samma person kan alltså uttrycka olika diskurser.

Att urskilja diskurserna har gett en möjlighet att få reda på hur argumentationen förs för att arbete är viktigt för integrationen. Alla diskurser är alltså eniga om att en av de viktigaste åtgärderna i integrationspolitiken är att invandrare ska få arbeta. De tre diskurserna har därför *arbete* som ett centralt begrepp (nodalpunkt). För att urskilja diskursernas tillhörande tecknen har jag plockat ut olika argument som de båda diskurserna har för att arbete är en viktig faktor för integrationen. I vissa fall är tecknen negativt syftande i argumenten men har ändå samma betydelse inom diskursen. Ett exempel är tecknet *utanförskap* som är ett negativt laddat tecken och som antas ha orsakats av arbetslöshet men som inom diskursen används för att visa att arbete är viktigt. För att underlätta förståelsen och genomförandet av min analys kommer jag i liknande fall att hänvisa till tecknens motsatser. I detta fall kan man tänka sig att utanförskap blir *gemenskap*.

I detta kapitel kommer först de båda diskurserna att presenteras var för sig. Därefter presenteras en analys av olika identitetskonstruktioner och en diskussion om antagonism, hegemoni och makt.

5.1 Arbete som rättighet, skyldighet och säkerhet

Detta avsnitt ämnar kartlägga de tre diskurserna som går att urskilja i diskussionerna om integrationspolitiken. Av denna kartläggning blir det möjligt att förstå diskussionen om integrationspolitiken och vad argumenten för ökad sysselsättning bland invandrare grundar sig i. Förenklat kan man beskriva det som att argumenten utgår från rättigheten eller skyldigheten att arbeta, eller arbetet som ett hinder för konflikt. Rättighets- och skyldighetsdiskursen kan ses som avgörande för hur arbete värderas i integrationspolitiken. I stort sett är det samma diskursiva strukturer som format de texter som analyserats.

Något som är viktigt att belysa är att de två mer betydande diskurserna, rättighetsdiskursen och skyldighetsdiskursen, som konstruerar arbetets roll i integrationspolitiken, till hög grad är fixerade (Laclau – Mouffe 2008 s. 168). De identifierade tecknen i varje diskurs är moment vilket innebär att deras betydelser till viss del är fastställda. Både rättighets- och skyldighetsdiskursens moment och nodalpunkter har artikulterats och positionerats på samma sätt under en längre tid. Materialet utgår från 1997, den tidpunkt då nya mål formulerades kring integrationspolitiken om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund (proposition 1997/98:16 s. 1). Dessa mål kan antas ha bidragit till att de två diskurserna är dominerande. Detta kan förstås när texterna till stor del pångterar invandrades skyldigheter och rättigheter.

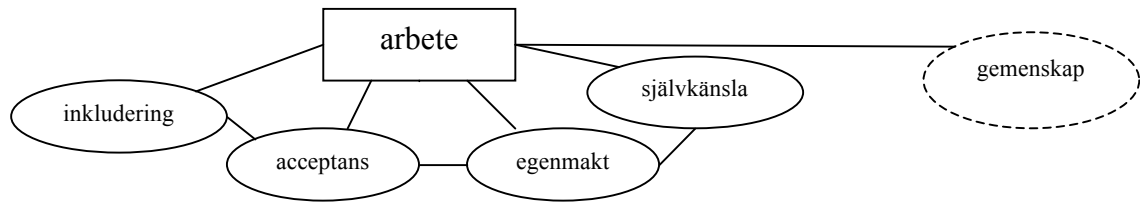
5.1.1 Rättighetsdiskursen

En av diskurserna som urskiljts ur materialet kallar jag rättighetsdiskurs och innebär att invandrare ska ha rätten att få ett arbete. Den diskursiva strukturen konstrueras genom att man gör en koppling mellan just invandrare i arbete och de rättigheter som människor i Sverige ska ha. De moment som jag hittat i rättighetsdiskursen som är kopplat till nodalpunkten *arbete* är tecken som *inkludering*, *acceptans*, *egenmakt*, *självkänsla* och *gemenskap*. Det är artikuleringen av dessa tecken och begrepp som skapar betydelsen av rättighetsdiskursen. Ett tydligt exempel på hur rättighetsdiskursen karaktäriseras i det material jag använt ges från en motion av socialdemokraterna (Motion 1996/97 Sf615):

En politik för integration syftar till att alla oavsett ursprung och kön skall ha samma möjligheter att förverkliga sina livsprojekt och känna sig nyttiga i samhällsutvecklingen. En förutsättning för det är människans rätt att kunna försörja sig genom arbete.

Figuren 5.1 föreställer rättighetsdiskursen konstruerad av olika tecken. Arbete är alltså det centrala begreppet som momenten knyts kring och denna ihopkoppling gör att man kan förstå vad som utgör diskursen. Invandrare i Sverige har rätten till arbete och det är arbetet som gör att de blir inkluderade i samhället, att de genom arbetets sysslor och arbetskamrater får en förståelse för det svenska samhället.

Genom att kunna försörja sig själva får de en känsla av att ha makt över sitt eget liv vilket också ger en ökad självkänsla. Tillhörigheten till samhället som fås av arbetet ger på så sätt en känsla av gemenskap.

Figur 5.1 Rättighetsdiskursens beståndsdelar.

Källa: Egen figur.

Nedan ges exempel från texterna hur dessa moment har kunnat urskiljas. En viktig faktor som ofta läggs fram när motiveringar till satsningar på arbete för invandrare görs är att det för individen är väldigt viktigt för självkänslan. I en artikel i Svenska Dagbladet (Sjöström 2002) intervjuas Carlgren, dåvarande generaldirektör för Integrationsverket, som hävdar att arbete är den avgörande frågan för integration. Han motiverar det bland annat genom att hävda att det ger individen en ökad självkänsla:

Arbete är själva hävstången för integration. Ett arbete är avgörande för en människas självkänsla och sociala position i samhället. Det ger också en ekonomisk bas att stå på och valmöjligheter i livet.

Ett liknande argument lyfts fram i en motion av miljöpartiet (Motion 2001/02 Sf31):

Kommer man igång i ett arbete, är mycket av integrationen gjord. Att människor också får ett arbete som motsvarar deras utbildning och kompetens är av stor vikt för självkänslan.

Ett annat tecken som ofta syns i denna diskurs är egenmakt. Arbete kopplas här till positiva fenomen som att individen får ”makt över sin vardag och sin situation” (SOU 2004:21 s. 51, Svantesson – Tobé 2008), ”att den får kan fatta egna beslut om sin försörjning” (SOU 2004:21 s. 8) och att ”individen får makt över sitt eget liv” (motion 2005/06 Sf 333).

Man menar också att det är just arbetet som gör att individen inte känner sig utesluten eller diskriminerad och att arbetet är centralt för människors deltagande i samhällslivet (SOU 2005:69 s. 25, 1995:76 s. 19). Begreppen ”uteslutna”, ”utanförskap” och ”diskriminerad” som hittas i materialet kan motsvara elementen inkludering, gemenskap och acceptans som här kopplas till arbete.

Betydelsen av denna diskurs och diskussionen kring rätten att ha ett arbete är hur ansvarsfördelningen ser ut. I denna diskurs ligger ansvaret för att invandrare ska få ett arbete främst på svenska arbetsgivare som aktivt ska motverka diskriminering, och på svenska politiker och institutioner som ska införa åtgärder

för att få in invandrare på arbetsmarknaden. Ett exempel kan ges från en debattartikel från Dagens Nyheter (Carlgren 2002b).

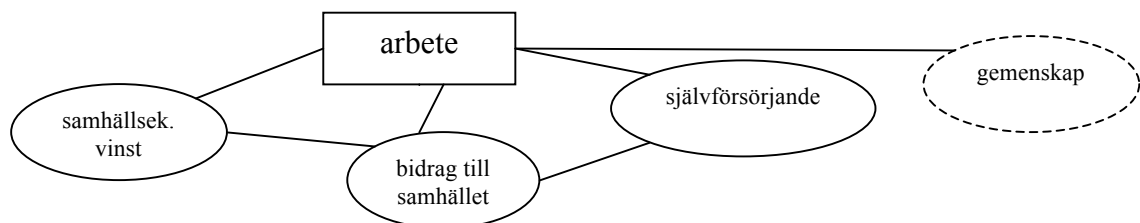
Därför görs nu samordnade och massiva insatser för att ta bort hinder och öppna breda vägar in till den svenska arbetsmarknaden, och därmed det svenska samhället.

Därmed har vi gått igenom vad som utgör rättighetsdiskursen och fortsätter med den andra dominerande diskursen.

5.1.2 Skyldighetsdiskursen

Skyldighetsdiskursen handlar om att invandrare i Sverige ska förhålla sig till samma skyldigheter som infödda svenskar. En viktig skyldighet är att kunna förtjäna sitt uppehälle, att inte bli en börda för samhället, och att genom arbete, bidra till en tydlig och självklar välfärd. Denna diskurs kan liknas vid det som Boréus benämner ”nyttoperspektivet” i sin analys om svenska valrörelser (SOU 2006:52 s. 34). Tankar om att invandare är till nytta för Sverige genom att de kan bidra med resurser i form av kunskaper och arbetskraft, karakteriserar perspektivet. I min analys har jag valt att innefatta ett nyttoperspektiv i skyldighetsdiskursen eftersom själva skyldigheten handlar om att invandrare kan tillföra något till samhället och att det svenska samhället har nytta av att invandrare arbetar.

Kring nodalpunkten arbete ekvivaleras tecknen *samhällsekonomisk vinst*, *bidrag till samhället*, *självförsörjande* och *gemenskap*. Figur 5.2 illustrerar hur diskursen är uppbyggd. Genom att det centrala begreppet *arbete* kopplas till momenten bildas en bild av vad som utgör skyldighetsdiskursen. Som invånare i det svenska samhället har man en skyldighet att förtjäna sitt uppehälle. Om denna skyldighet också appliceras på invandrare kommer detta leda till att de blir integrerade i samhället. Att vara integrerad i samhället innebär att man är självförsörjande och att man genom arbete kan bidra med något till samhället och ge en samhällsekonomisk vinst. Att arbeta och tillföra samhället något gör att invandrare känner gemenskap med infödda svenskar i samhället.

Figur 5.2 Skyldighetsdiskursens beståndsdelar.

Källa: Egen figur.

Nedan ges exempel på de beståndsdelar som har hittats i de texter som lästs som tillhör skyldighetsdiskursen. Ur en debattartikel från DN (Leijonborg et al. 2007) kopplas noden arbete till momentet gemenskap:

Ett huvudmål för den nya politiken är att bryta den passivitet som för många nyanlända präglar de första månaderna och åren i Sverige. Sysslolösheten lägger grund för utanförskap och bidragsberoende.

I diskursen talar man också om att invandrare ska kunna vara samhällsnyttiga och bidra till samhällsekonomin. Detta gör de först när de skaffat arbete. I en debattartikel i Dagens Nyheter från 2008 argumenterar finansminister Borg och integrations- och jämställdhetsminister Sabuni (2008) för att en ökad sysselsättning bland invandrare är bra för den svenska ekonomin.

Långtidsutredningen har också visat att ett ökat arbetskraftsdeltagande bland invandrare får en omedelbar positiv effekt på de arbetade timmarna och därmed på den ekonomiska utvecklingen.

Ett liknande citat hittas i en debattartikel av Nuder (2004):

Vi måste bli betydligt bättre på att utnyttja den stora tillgång som Sverige har i alla svenskar med utländsk bakgrund. I en tid av ökad internationalisering är kunskaper i språk och kunskap om andra kulturer viktiga konkurrensfördelar. Sverige är ett av de länder i Europa som har flest invånare med utländsk bakgrund. Det borde vi utnyttja mer. Integration är inte bara rättvist utan också lönsamt.

Ett annat exempel kan ges från ett debattinlägg av Miljöpartiet (Schlaug et. al 1999) som betonar vikten av att invandrare integreras på arbetsmarknaden:

Sverige har misslyckats på det integrationspolitiska planet. Och det innebär bl.a. att ekonomin stagnerar på ett negativt sätt. Vi är förvisso starkt kritiska till en onyanserad tillväxt - traditionell ekonomisk tillväxt kan få förödande konsekvenser för miljön och livsbetingelserna på vår gemensamma jord, ohämmad konsumtion fjärrar oss från ett globalt, rättvist miljöutrymme - men det är ekonomiskt oansvarigt att inte utnyttja de möjligheter till en hållbar ekonomisk utveckling som de i dag utstötta vill och kan bidra med.

I dessa artiklar är arbete kopplat till tecknet samhällsekonomisk vinst och detta kan förstås inom skyldighetsdiskursen som att invandrare bör tillföra det svenska samhället något, och detta genom att komma ut i arbetslivet. Något som också tillhör denna del av diskursen är att man som invånare i Sverige inte ska fastna i något bidragsberoende vilket kan kopplas till begreppet självförsörjande. Detta argument hittas på flera ställen, såväl som i statliga utredningar och riksdagsdebatter, som i artiklar. Citatet nedan är hämtat från en debattartikel av Borg och Sabuni (2008):

För de nyanlända flyktingar som får sin försörjning via socialbidrag i stället för introduktionsersättning utgör detta ett stort hinder för drivkrafterna till arbete.

Ett liknande citat hittas av en ledare av Linder (2004):

Satsa på arbetslinjen. Skapa mötesplatser mellan individer och arbetsgivare och låt inte människor falla in i passivt bidragsberoende. Ställ till exempel alltid krav på någon sorts motprestation för socialbidrag.

I skyldighetsdiskursen är identiteten *invandrare* byggd på antagandet att invandrare är en resurs som måste tillvaratas. Här ligger dock ansvaret för att få dem i arbete hos invandrare själva. Om det är svenska samhället som ska ändras, är det främst genom att ställa mer krav på invandrare. Detta genom att ge dem mer ansvar och incitament för att arbeta. I en debattartikel skriver Borg och Sabuni (2008) att ”syftet är att ge individen ett utökat ansvar och starkare drivkrafter för en snabb arbetsmarknadsetablering.” I en annan debattartikel (Billström et al. 2008) förs ett resonemang om att Sverige präglats av en kravlöshet som gjort att invandrare inte tagit ansvar för sin egenförsörjning:

Sverige präglas i dag för mycket av några särdrag som försvårar framgångsrik invandring. Tydligast är den kravlöshet som accepterar att arbetsföra människor - oavsett etnicitet och ursprung - under långa perioder lever på bidrag i stället för att fullt ut ta ansvar för sin egen försörjning.

Ett exempel på betoningen av individens ansvar ges av debattartikel (Leijonborg et al. 2007):

Det bör poängteras att staten aldrig har hela ansvaret för en framgångsrik integration. Individen har också ett ansvar, bland annat för att söka de jobb som finns och för att delta i SFI. Så är det inte alltid i dag. Den nya politiken ska vara tydlig i fråga om det personliga ansvaret och uppmuntra egna initiativ som främjar integration.

I de senare texterna som är skrivna av allianspartierna kan man se att en tydlig arbetslinje genomsyrar argumentationen vilket kan förstås genom att se till 2006 års valrörelses viktigaste fråga: sysselsättningen. De texter som kommer efter finanskrisen 2008 lägger också tyngdpunkten på hur viktigt det är för den svenska samhällsekonomin att så många som möjligt har ett arbete (inkluderat invandrare). Den argumentation som går i linje med skyldighetsdiskursen kan därmed också rättfärdigas genom att göra kopplingar till finanskrisen. Betoningen läggs på allas ansvar och skyldighet att dra sitt strå till stacken för att få Sverige ur krisen.

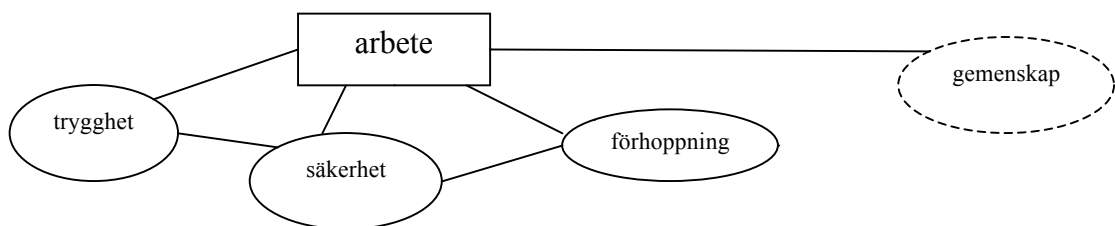
Vi kan alltså se att de olika diskurserna använts på olika sätt beroende på hur kontexten sett ut och under vilken tidpunkt texterna har skrivits. Den diskurs som bara kunnat urskiljas under en specifik tidsperiod (med några få undantag) och som säkerligen uppkom på grund av just tidpunkten och rådande omständigheter är säkerhetsdiskursen

5.1.3 Säkerhetsdiskursen

Denna diskurs kan endast urskiljas under valåret 2002 och i några debattartiklar under 2007 och 2008. Diskursen har inte haft någon större betydelse i formandet av diskussionen kring integrationspolitiken under den perioden som jag studerar. Eftersom den är påtaglig under 2002 och förekommer i media 2007 och 2008 ser

jag det ändå nödvändigt att ge den en närmre presentation och försöka se vad den kan ha haft för betydelse. Jag kallar den säkerhetsdiskurs eftersom den utgår från att arbete är den bästa lösningen för att invandrare inte ska utgöra ett hot för det svenska samhället. Detta perspektiv har inspirerats av Boréus så kallade hotperspektiv (jfr. SOU 2006:52 s. 34-35) som innebär att invandrare ses som snyltare och inkräktare. Ett hot om konflikt skapas av invandrares frustration och uppgivenhet som uppkommer på grund av arbetslösheten samtidigt som infödda svenskar känner ett slags förakt mot invandrare som inte förtjänar sitt uppehälle. Frustrationen och uppgivenheten i kombination med föraktet kan då bädda för en konflikt. Det handlar inte bara om en konflikt mellan infödda svenskar och invandrare utan också mellan invandrare för sig.

Kring nodalpunkten som även i denna diskurs är arbete, knyts element som *trygghet, säkerhet, förhoppning och gemenskap*. I materialet motsvaras begreppen *trygghet* med *hot*, *säkerhet* med *fara*, *förhoppning* med *uppgivenhet* och *frustration* och *gemenskap* med *utanförskap*. Diskursen kan illustreras med hjälp av figur 5.3 nedan. Det centrala begreppet arbete kopplas till momenten som gör att diskursen kan förstås genom att arbete ger trygghet och säkerhet i samhället och gör att invandare inte känner uppgivenhet eller frustration över sin situation. Att sätta invandrare i arbete betyder alltså att infödda svenskar och invandrare kan leva i harmoni med varandra och på så sätt kan det uppstå en gemenskap dem emellan.

Figur 5.3 Säkerhetsdiskursens beståndsdelar

Källa: Egen figur.

Diskursen har bara gått att hitta i debattartiklar och ledare men inte i några statliga utredningar. I Dagens Nyheter (2002) skriver dåvarande ledarskribenten Ekdal om en ”tickande bomb” i form av konflikt som kan uppkomma mellan invandrare och svenskar när bristen på arbete gör att invandrare känner sig frustrerade. Samma argument förs i en debattartikel i Dagens Nyheter (2002) av Lundgren:

Men problemet i Sverige är framför allt inte främlingsfientlighet, kulturkrockar eller brist på statliga och kommunala projekt. Problemet är att livets basplattformar inte fungerar. Gör de det så löser sig mycket annat också. Få har invändningar mot hederliga människor som arbetar hårt. Få är också de som inte är beredda att leva upp till detta. Det är inget fel att börja från grunden och jobba sig upp (...). Problemet uppstår när det inte finns någon väg vidare. Då blir det alltså oftast i stället brott, frustration och konflikter mellan grupper.

Liknande argument förs av ett antal nationalekonomer (Ekberg et al. 2002):

Med svag arbetsmarknadsintegration följer också utanförskap, små möjligheter att påverka sin egen vardag, sociala problem och risk för ökade spänningar mellan invandrare och infödda.

Denna diskurs har gått att urskilja under valåret 2002 vilket kan förklaras med hjälp av Boréus analys som menar att integrationspolitiken var en av de viktigaste frågorna det året och fokus låg bland annat på frågan om hur invandrare skulle få arbete. Att man till viss del såg invandrare som ett hot och använde detta som ett argument för att arbete var en bra lösning på integrationsproblematiken kanske kan förklaras genom den uppmärksamhet sociala problem som arbetslöshet fick, bland annat under valåret 2002 (SOU 2006:52 s. 134, 155). Perioden efter valet dominerar återigen rättighets- och skyldighetsdiskurserna lika mycket och jag har inte urskiljt någon artikulering som tyder på att säkerhetsdiskursen funnits förutom år 2007 och 2008. En ledare i Dagens Nyheter i slutet på 2007 (ledare 071129) behandlar kravallerna i Paris förort och stenkastningen i Rosengård i Malmö.

Situationen i Frankrike och Sverige skiljer sig åt. Men det finns beröringspunkter. Den låga sysselsättningsnivån är en av dem. Kanske kan man mäta grad av arbetslöshet och grad av hopplöshet i grad av kravaller.

Oro för den konflikt som kan uppstå när invandrare hamnar utanför arbetsmarknaden uttrycker Billström m.fl. i en debattartikel i Dagens Nyheter (2008).

Men lyckas vi inte bättre än i dag att se till att alla som flyttar till Sverige både försörjer sig själva och respekterar grundläggande regler i samhället, skapas grogrund för allvarliga konflikter.

I en annan debattartikel skriver Svantesson och Tobé (2008) om det utanförskap i vissa av storstadsregionernas stadsdelar som skapas av arbetslöshet och segregat boende vilket leder till frustration.

Åren 2002 - 2007 ökade bostadsinbrott och skadegörelse i de mest utsatta områdena, medan de minskar i andra stadsdelar. En stor del av förklaringen ligger troligtvis i den frustration och utsatthet som utanförskapet medför.

Anledningen till att denna diskurs återfinns på få ställen i de analyserade texterna tyder på att den efter 2002 inte haft något större betydelse vad gäller att skapa föreställningar om integration och arbete. Att den förekommer kan förklaras genom att sätta diskussionen i en kontext. I vissa av storstädernas invandrartäta bostadsområden förekom under 2008 bilbränder och kravaller vilket sades bero på ett utanförskap bland invandrare. Därmed fick det utanförskap som man ansåg hade orsakats av bland annat arbetslöshet ökad uppmärksamhet.

5.2 Antagonism, hegemoni och makt

Tre olika identitetskonstruktioner av invandrare går att urskilja ur diskurserna. I rättighetsdiskursen betyder invandraridentiteten att man är en *individ i samhället* och i skyldighetsdiskursen att man är en *samhällsmedborgare*. Den identitetskonstruktion jag urskiljt i säkerhetsdiskursen innebär invandrare en *individ som potentiellt hot*. Dessa har kunnat definieras då jag studerat de olika argumenten för vikten av arbete i integrationen. Som individ i samhället ska man arbeta för sin egen skull; för att få makt över sin egen vardag, ett ökat självförtroende och förståelse för samhället. Som en samhällsmedborgare ska man arbeta för samhällets skull; för att bidra till ekonomin, tillhöra en arbetande gemenskap och inte tära på samhället. En individ som potentiellt hot är en identitetskonstruktion som har en negativ laddning och som invandrare bör man arbeta för att inte hota säkerheten och tryggheten i Sverige. Eftersom säkerhetsdiskursen inte är lika påtaglig som de båda andra diskurserna, blir inte heller dess konstruerade identitet central i diskussionen om integrationspolitiken. Det kan ändå vara viktigt att fundera ytterligare över diskursens föreställningar om invandrare. Diskursen utgår från att invandrare i utanförskap utan arbete utgör ett hot. Man tillskriver dem alltså negativa egenskaper som ”frustrerade”, ”uppgivna” och ”konfliktbenägna” och genom att göra detta ägnar man sig åt diskursiv diskriminering.¹

Exempel rättighetsdiskursen identitetskonstruktion ges av en artikel om integration på arbetsmarknaden där Carlgren hävdar att ”Dagens integrationspolitik handlar om att se individen” (Sjöström 2002), och av en statlig utredning om etnisk diskriminering på arbetsmarknaden (SOU 2005:69 s. 25):

Arbetsmarknad och arbetsliv är centrala områden för människors deltagande i samhällslivet, men också för möjligheter att förverkliga individuella drömmar och önskemål.

Som ett exempel på hur identiteten samhällsmedborgare konstrueras kan ett citat hämtas från en debattartikel (Carlgren 2002a) där arbetslöshet bland invandrare inte överensstämmer med tanken om ett samhällsmedborgarskap där medborgarnas resurser tillvaratas och där samhället kännetecknas av gemenskap.

Skillnaden på arbetsmarknaden speglar inte heller det samhälle som de flesta vill se. Få vill leva i ett samhälle där murar reses mellan människor. Ett samhälle där människor drabbas av utanförskap. Ett samhälle som i stället för att möjliggöra och utveckla, slösar med både samhälleliga och mänskliga resurser.

De två identitetskonstruktionerna i rättighets- och skyldighetsdiskursen visar att man också kan se de två diskurserna som motsvarande individ- och

¹ Enligt Kristina Boréus kan man se på diskursiv diskriminering som att man tillskriver en grupp av människor vissa negativa egenskaper (SOU 2006:52 s. 11-12).

samhällsdiskurs. Beroende på vilken av diskurserna som dominerar, argumenteras för arbetets betydelse på olika sätt. Antingen ska invandrare integreras för deras egen skull eller så ska de integreras för samhällets väl, främst av det ekonomiska skälet. Invandrare i säkerhetsdiskursen ska arbeta för att inte hamnas i ett utanförskap som kan utgöra ett hot för det svenska samhället. Även om de olika diskurserna konstruerar identiteten invandrare olika råder det inte någon antagonism mellan artikuleringarna. De tre identitetskonstruktionerna samhällsmedborgare, individ i samhället och individ som potentiellt hot kräver inte att människorna ska handla på olika sätt. Vad de tre identiteterna förväntas göra är att arbeta och därför råder det inte något antagonistiskt förhållande dem emellan. Bland de två centrala identiteterna som tillhör de mest centrala diskurserna är ingen av identiteterna heller dominerande i materialet. Därmed har jag inte identifierat någon hegemonisk intervention som gör att en identitet undertrycks av någon annan.

Som jag visat tidigare är flytande signifikant element som kan ha olika betydelser i olika diskurser och det pågår en kamp för att bestämma deras mening. I både rättighetsdiskursen, skyldighetsdiskursen och säkerhetsdiskursen används tecknet gemenskap vilket därmed blir en flytande signifikant. Man kan urskilja en kamp mellan diskurserna för att ge gemenskap en betydelse. I rättighetsdiskursen syftar begreppet på en plats i det svenska samhället som får individen att känna sig inkluderad och likvärdig. I skyldighetsdiskursen syftar gemenskap snarare på ett tillstånd som ställer krav på individen att anpassa och ansluta sig till det svenska samhället. I säkerhetsdiskursen är motsatsen till gemenskap utanförskap och definieras som något farligt och något som kan leda till konflikt eller social oro. Att det finns en flytande signifikant visar att det råder en viss antagonism mellan diskurserna. Även om diskurserna är överens om arbetets betydelse råder det en kamp om vilken diskurs som ska få bestämma meningen och innebörden av tecknet gemenskap. Denna kamp om begreppets betydelse är en central del i formandet av våra föreställningar om integrationspolitiken. I texterna har rättighetsdiskursen och skyldighetsdiskursen företrädare att bestämma betydelsen av tecknet men ingen av dem kan sägas dominera meningsskapandet. Skulle någon av diskurserna vinna i kampen om den flytande signifikanten och göra tecknet till ett moment skulle detta kunna få inverkan på hur man såg på invandrare i arbetet. Om skyldighetsdiskursen gjorde gemenskap till sitt moment skulle detta innebära att fler krav skulle ställas på invandrare själva eftersom gemenskap då innebär en skyldighet att bidra till samhällets utveckling. Hade rättighetsdiskursen däremot fått tolkningsföreträdare av tecknet skulle detta innebära att krav ställdes på samhället för att få invandrare att arbeta. Därmed har en antagonism mellan artikuleringarna av de båda diskurserna identifierats. Även om det ena inte behöver utesluta det andra; en individ kan ha skyldigheten såväl som rättigheten att arbeta, pågår det ändå en kamp om vilken diskurs som ska dominera.

Här kan man se ett maktperspektiv urskiljas. Som tidigare redogjorts för är meningsskapande en form av makt. Uteslutningen av alla andra sociala ordningar är också en del av maktens verkan (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 45). Meningsskapande ligger just i att det inte går att utläsa några andra konkurrerande diskurser än just rättighets- och skyldighetsdiskursen. Säkerhetsdiskursen går

endast att urskiljas år 2002 (och på några få ställen år 2007 och 2008) och har därmed inte något större utrymme att skapa mening. Åtminstone sedan 1997 är tanken om att alla ska ha samma rättigheter och skyldigheter dominerande inom politiken och media vilket kan förklara varför det inte vuxit fram någon annan större diskurs. Effekten av att de två diskurserna dominerar är att integrationspolitiken på arbetsmarknaden utformas enligt de två diskurserna. Diskurserna som konstruerar föreställningar om arbete och integration är resultat av artikuleringar som ger innebörd och mening. Alla meningar är som bekant formade diskursivt och inte bestämda på förhand och kan lika gärna omformas och få en annan mening. Alternativa diskurser kan alltså växa fram som konkurrerar om makten om att definiera arbetets roll i integrationspolitiken. Även om det förekommer begrepp, som flytande signifikanter, som krävs för att en hegemoni ska finnas har jag inte urskiljt någon hegemonisk struktur i materialet. Eftersom det är två diskurser, rättighets- och skyldighetsdiskursen, som dominerar råder det ingen hegemoni (som är en dominerande diskurs). Diskurserna konkurrerar båda om meningsskapande och detta innebär att arbete ses som en rättighet lika mycket som en skyldighet.

6 Slutsats

Denna studie har undersökt arbetets roll i integrationspolitiken genom att identifiera tre diskurser: rättighets-, skyldighets-, och säkerhetsdiskursen, varav de två första är de mest centrala som bäst kan förklara hur man argumenterar för att arbete är en av de viktigaste åtgärderna för integration. Den första karakteriseras av betoningen på rätten invandrare har att få ett arbete i det svenska samhället. Den senare argumenterar för att invandrare bör arbeta för att det är deras skyldighet som samhällsmedborgare. Säkerhetsdiskursen argumenterar för att invandrare bör arbeta för att inte försättas i ett utanförskap som kan utgöra ett hot mot säkerheten i samhället. Medan rättighetsdiskursen hänvisar till att ett arbete stärker individen på olika sätt så att den lättare kan integreras, argumenterar skyldighetsdiskursen för att genom att ha samma skyldigheter som alla infödda svenskar, integreras invandrare bättre. En av dessa skyldigheter är att arbeta för att kunna bidra med något till det svenska samhället. Vikten av att ha identifierat dessa tre diskurser ligger i att man får en tydlig bild av hur argumentationen ser ut när diskussioner kring arbetets vikt för integration förs.

Diskursanalysen har också visat att de två dominerande diskurserna konstruerar identiteten *invandrare* på två olika sätt. Rättighetsdiskursen ser invandrare som *individer i samhället* medan skyldighetsdiskursen konstruerar identiteten *samhällsmedborgare*. De olika identitetskonstruktionerna medför att man betonar vikten av arbete på olika sätt beroende på vilken som dominerar. Om någon av diskurserna skulle dominera skulle invandrades integration på arbetsmarknaden ses som viktig för antingen individerna själva, eller för samhällets bästa.

Betydelsen av säkerhetsdiskursens identitetskonstruktion, *individ som potentiellt hot*, är att man genom denna kan uttyda en form av diskriminering när denna identitet tilldelas negativa egenskaper. Studien visar dock att diskursen inte förekommer särskilt ofta och därmed kan slutsatsen dras att svenska politiker och media uttrycker en allmänt tolerant och positiv inställning till invandrare.

Diskursanalysen har också visat antagonismen som råder mellan de två dominerande diskurserna. Detta har gjorts genom att identifiera en *flytande signifikant* vars betydelse det råder en kamp om att bestämma. Den flytande signifikanten är *gemenskap*. Betydelsen av att ha identifierat detta tecken som en flytande signifikant är att man tydligt ser olikheterna mellan diskurserna. Skulle rättighetsdiskursen få tolkningsföreträde av begreppet skulle gemenskap inbegripa föreställningen om ett samhälle som gör att individen känner sig inkluderad och likvärdig. Enligt skyldighetsdiskursen syftar gemenskap snarare på ett tillstånd som gör att individen har en skyldighet att anpassa sig till samhället.

Ingen av diskurserna dominerar i någon av de studerade texterna och därför är det båda diskurserna som tillsammans styr hur integrationspolitiken ska se ut vad gäller integrationen på arbetsmarknaden. Därmed kan ett svar på uppsatsens

inledande frågeställning ges: arbete betonas i integrationspolitiken genom att det benämns *både* som en rättighet och skyldighet för invandrare. När det råder en kamp mellan diskurserna är föreställningarna om integrationspolitiken och arbete inte självklara eller fastställda. Det kan då vara läge att fråga sig vad detta kan få för konsekvenser för integrationspolitiken. Jag vill påstå att integrationspolitiken karaktäriseras av mångtydighet. Beroende på hur man argumenterar för att arbete är viktigt för integrationen kan olika åtgärder föreslås. Ska fokus ligga på att skapa incitament för att få ut invandrare i arbete eller ska de snarare "tvingas" till arbetsmarknadspolitiska åtgärder? Vems ansvar är det att få ut invandrare i arbete, invandrares eller samhällets? Beroende på vilken diskurs som dominerar ges olika svar på dessa frågor. Så länge ingen av dessa diskurser dominerar kommer dessa frågor fortsätta att ställas utan något entydigt och självklart svar.

Denna uppsats har gett upphov till ytterligare funderingar kring gemenskapsbegreppet. Beroende på vilken diskurs som definierar begreppet kan olika slags åtgärder och insatser göras för ökad integration på arbetsmarknaden förespråkas. En mer ingående studie av detta begrepps användning skulle därför vara intressant och leda till en djupare förståelse hur diskussionen kring integrationspolitiken ser ut. Jag efterlyser också en studie som innefattar ett större urval av material för att se huruvida det råder en hegemonisk struktur som säger att arbete skulle vara den bästa åtgärden för integration. Detta skulle då bli en undersökning som studerar om det antagande som gjordes inledningsvis stämmer. En vidgning av materialet så att det omfattar en större del av media skulle kunna visa om säkerhetsdiskursen är mer förekommande vilket skulle vara en relevant och viktigt undersökning på grund av dess diskriminerande ansats.

Slutligen vill jag framföra en förhoppning om att säkerhetsdiskursen är, och fortsätter vara frånvarande, så att fokus riktas mot invandrares rättigheter och kapacitet, och inte på det potentiella hot de antas utgöra.

7 Referenser

7.1 Primärmaterial

- Billström, Tobias – Kristersson, Ulf – Svantesson, Elisabeth (2008). ”Ställ tydligare krav på våra invandrare”. *Dagens Nyheter*. Debatt 2008-08-26.
- Borg, Anders – Nyamko Sabuni (2008). ”Vi satsar två miljarder på snabbare integration”. *Dagens Nyheter*. Debatt 2008-09-19.
- Carlgren, Andreas (2002a). ”Tre av tio är för invandrarkritiskt parti.” *Dagens Nyheter*. 2002-07-07.
- Carlgren, Andreas (2002b). ”Invandrare systematiskt missgynnade.” *Dagens Nyheter*. 2002-11-20.
- Ekdal, Niklas (2002). ”Politik är problemet, människor lösningen.” *Dagens Nyheter*. 2002-11-24.
- Kamali, Masoud (2006). ”Med de nya statsråden ökar rasismen i Sverige.” *Dagens Nyheter*. 2006-10-13.
- Karlsson, Jan O. (2002). ”Arbete ger möjlighet till språkkunskaper”. *Svenska Dagbladet*. 020827.
- Linder, PJ Anders (2004). ”Det är på jobben det hänger.” *Svenska Dagbladet*. 2004-12-09.
- Ledare 071129. ”Dags att dela ansvaret.” *Dagens Nyheter*.
- Leijonborg, Lars – Billström, Tobias – Sabuni – Nyamko (2007). ”En miljard och ökade krav i ny politik för invandrare” *Dagens Nyheter*. 2007-04-05.
- Lundgren, Bo (2002). ”Låt socialbidraget vara ett lån.” *Dagens Nyheter*. 2002-08-22.
- Motion 2001/02 Sf31 med andledning av skr. 2001/02:129. *Integrationspolitik för 2000-talet*.
- Motion 1996/97. Sf615. *Storstadspolitik för integration*
- Motion 2005/06 Sf333. *Integration*.
- Nuder, Per (2004). ”Jag tänker inte sopa problem under mattan.” *Dagens Nyheter*. 2004-11-01.
- Proposition 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden –från invandrapolitik till integrationspolitik*.
- Proposition 2009/10:60. *Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd*.
- Reinfeldt, Fredrik – Leijonborg, Lars – Hägglund, Göran – Olofsson, Maud (2005). ”Kunskapstester och yrkesprov ska ge fler invandrare jobb.” *Dagens Nyheter*. 2005-05-11.

- Schlaug, Birger - Ruwanida, Yvonne – Amin, Jabar – Fonesca, Juan (1999). ”S
 skapar grogrund för rasism.” *Dagens Nyheter Debatt*. 1999-03-01.
- Sjöström, Mia (2002). ”Det är genom arbete du blir en del av samhället”. *Svenska
 Dagbladet*. 2002-04-22.
- SOU 1995:76. *Arbete till invandrare*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB.
- SOU 2003:17. *Diskrimineras invandrarföretagare i Sverige? En empirisk studie
 av småföretagskonkurser under 1990-talet*. Stockholm: Elanders Gotab AB.
- SOU 2004:21. *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning. Invandrarna,
 arbetsmarknaden och välfärdsstaten*. Ekberg, Jan (red.). Stockholm: Elanders
 Gotab AB.
- SOU 2005:69. *Sverige inifrån. Röster om etnisk diskriminering*. Stockholm: Edita
 Norstedts Tryckeri AB.
- SOU 2006:60. *På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och
 underordning av personer med utländsk bakgrund*. Stockholm: Edita Sverige
 AB.
- Svantesson, Elisabeth – Tobé, Tomas (2008). *Regeringen allt för passiv i
 integrationspolitiken*. DN Debatt 2008-11-24.
- Östman, Klas (2004). ”En misslyckad integrationspolitik kan inte repareras med
 bättre statlig propaganda. Det är jobb som behövs.” *Svenska Dagbladet*.
 041209.

7.2 Sekundärmaterial

- Amnå, Erik (2003). *Deltagardemokratin – Önskvärd, nödvändig – men möjlig?* s.
 106-124 i Giljam, Mikael – Hermansson, Jörgen. *Demokratins mekanismer*.
 Malmö: Liber.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristinga (red.) (2005). *Textens mening och makt.
 Metod i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bevelander, Pieter (1999). ”The employment integration of immigrants in
 Sweden.” *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 25. No 3: 445-468.
- Dahlström, Carl (2003). *Lagt kort ligger. Svensk invandrapolitik 1964-2000 i
 Pierre, Jon – Rothstein, Bo (red.). Välfärdsstat i otakt. Om politikens
 oväntade, oavsiktliga och oönskade effekter*. Lund: Liber AB.
- Demker, Marie (2003). *Att förbli i ingenmansland* i Pierre, Jon – Rothstein, Bo
 (red.) (2003). *Välfärdsstat i otakt. Om politikens oväntade, oavsiktliga och
 oönskade effekter*. Lund: Liber.
- Edin, Per-Anders - Fredriksson, Peter – Åslund, Olof (2004). ”Settlement policies
 and the economic success of immigrants.” *Journal of Population Economics*.
 Vol. 17 s. 133-155.
- Ekberg, Jan – Södersten, Bo – Hammarstedt, Mats – Rooth, Dan-Olof (2002).
 Hårdare tag mot invandrare att vänta.” *Dagens Nyheter*. 2002-04-22.
- Esaisson, Peter (2003). *Vad menas med folkviljans förverkligande?* s. 30-53 i
 Giljam, Mikael – Hermansson, Jörgen. *Demokratins mekanismer*. Malmö:
 Liber.

- Hansen, Lars-Erik (2001). *Jämlikhet och valfrihet. En studie av den svenska invandrarpolitikens framväxt*. Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Laclau, Ernesto – Mouffe, Chantal (2008). *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Stockholm: Glänta/Vertigo.
- Neumann, Iver B. (2003) *Mening materialitet och makt. En introduktion till diskursanalys*. Studentlitteratur: Lund
- Naurin, Elin (2003). *Mandatmodellen – Om löften och förhoppningar bland partier och väljare*. s 54-65 i Giljam, Mikael – Hermansson, Jörgen. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- SOU 2005:56. *Det blågula glashuset –strukturell diskriminering i Sverige*. Stockholm: Elanders Gotab AB.
- SOU 2006:52. *Diskriminerings retorik. En studie av svenska valrörelser 1988-2002*. Stockholm: Edita Sverige AB.
- Torring, Jacob (1999). *New theories of discourse- Laclau, Mouffe and Zizek*. Oxford: Blackwell.
- Winther Jørgensen – Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.